

Yarım Asırlık Direniş: Kadın Tribünalleri ve Adalet

Melek Avcı

Bireysel Olanı
Kolektifleştirmek ve
Erkek Yargıyı Yıkmak:
Kadın Tribünali Bize Ne
Anlatıyor?

Meral Çiçek

50. Yılında Kadın
Tribünalleri Çoğaltmalıyız

Şilan Baran

Demokratik Ulus'ta Sanat ve
Kadın

Saliha Aras

Mezheplerin Gölgesinde Kadın
Mücadelesi: İnanç, İktidar ve
Kimlik

Seher Yıldırım

Egemen Sistemler ve-Kadın
Özgürlüğü Üzerine

İÇİNDEKİLER

1

**Bireysel Olanı Kollektifleřtirmek ve Erkek Yargıyı
Yıkma: Kadın Tribünali Bize Ne Anlatıyor?**

Melek Avcı

6

50. Yılında Kadın Tribünalleri Çoğaltmalıyız

Meral Çiçek

9

Demokratik Ulus'ta Sanat ve Kadın

Şilan Baran

12

**Mezheplerin Gölgesinde Kadın Mücadelesi: İnanç, İktidar
ve Kimlik**

Saliha Aras

16

Egemen Sistemler ve Kadın Özgürlüğü Üzerine

Seher Yıldırım

Bireysel Olanı Kolektifleştirmek ve Erkek Yargıyı Yıkarak Kadın Tribünali Bize Ne Anlatıyor?

Melek Avcı-5 Nisan 2026

1976'da Brüksel'de kurulan Kadınlar Tribünali yalnızca bir etkinlik değildi. O güne kadar adı konmamış, konuşulamamış, "özel alan"a hapsedilmiş şiddetin ilk kez kadınların kendi sözleriyle kamusal alana taşındığı bir kırılma anıydı. Ulus devletin hukuk mekanizmalarının kadınlara karşı şiddetin adını bile koymadığı, meşrulaştırdığı, hiçleştirdiği bir dönemde kadınlar kendi mahkemelerini kurdu

Bu, bir alternatiften öte devletlerin legal hukuk sisteminin bir reddiydi; çünkü kadınlara sunacak bir şeyleri yoktu. Erkek egemen yargıya, devletlerin politikalarına ve sistematik cezasızlığa karşı açık bir itirazdı. Uluslararası mahkeme kadınların Avrupa'da yaşadıkları deneyimleri esas alacaktı. 70'lerin Avrupa'sı dışarıdan bakıldığında özgürlüklerin genişlediği, refahın arttığı bir dönem olarak anlatılır. Bir yandan refah devleti, öğrenci hareketleri ve özgürlük söylemleri yükseliyor; diğer yandan kadınlar gündelik hayatın hemen her alanında yoğun bir patriyarkal denetimle karşı karşıya kalıyordu.

Oysa aynı dönemde kadınlar için yaşam; şiddetin, baskının ve yok sayılmanın sürekliliğiyle örülüdür. Birçok ülkede kadınların boşanma, velayet ve mülkiyet hakları sınırlıydı. Kadınların çalışması fiilen erkek iznine veya toplumsal baskıya bağlıydı. Evlilik içinde tecavüz suç sayılmazken, ev içi şiddetin üstü "aile meselesi" denilerek kapatılır, kadınların emeği görünmez kılınır, bedenleri üzerinde karar hakkı kendilerine ait değildir. Tecavüz faillerinin mahkemelerde yargılanması bile söz konusu olmazken, mahkemeye taşınan vakalarda ise kadın yargılanırdı. Eril devlet şiddeti vardı ama bir adı yoktu;

deneyim vardı ama günümüz mücadelesiyle kazanılmış olan beyan, bilgi ve kanıttan sayılmazdı.

Latin Amerika’da tecavüzler, Asya ve Afrika’da sömürge sonrası bağımsız ulus devletler kurulsa da kadına tanınan hiçbir hak yoktu. “Modern Avrupa” hülyasına rağmen kadınlar için bir “modernlik ve demokrasi” var mıydı? Kadınlar bunu konuşuyordu. 1975 yılına geldiğimizde ise kadın mücadelesi ilk kez küresel ölçekte sahneye çıkmıştı. 1975, International Women’s Year ilan edildi. Aynı yıl World Conference on Women (Mexico City 1975) düzenlendi. Kadınların yaşadığı sorunlar uluslararası politikanın da parçası hâline gelirken, bu tartışmaların hepsi eril devlet kontrolünde erkekler tarafından yapılıyordu. Feminist hareket, “Devletler konuşuyor ama bizim yaşadıklarımız konuşulmuyor” diyerek soruna el koymaya girişti.

İşte 1976 Tribünali tam da burada devreye girer.

Kadınlar kurulan kürsüye çıkar ve başlar anlatmaya... Ama bu anlatı yalnızca bireysel bir ifade değildir. Aynı deneyimler tekrar eder, kesişir, çoğalır. Ve bir noktada şuna dönüşür: Bu benim başıma gelen tekil bir olay değil; bu, eril devlet sisteminin işleyişidir. Tribünalin en radikal yönü de burada ortaya çıkar. Kadınların deneyimi ilk kez bilgi olarak kabul edilir. Tanıklık, kanıt hâline gelir. Kadınlar yaşadıklarını adlandırmaya başlayarak öfkeyi politikleştirir. “Kişisel olan politiktir” sözü soyut bir slogan olmaktan çıkar, somut bir yöntem hâline gelir. Ev içi şiddet, tecavüz, zorla kısırlaştırma, ekonomik bağımlılık — hepsi tek tek olaylar olmaktan çıkar ve patriyarkal düzenin sürekliliğini sağlayan mekanizmalar olarak adlandırılır. 1976’da kurulan bu hat yalnızca şiddeti görünür kılmakla kalmaz; aynı zamanda bir mücadele biçimi yaratır. Kadınlar konuşur, birbirini bulur, örgütlenir. Sığınma evleri kurulur, dayanışma ağları oluşur, sokaklar sahiplenilir. Korkunun yerini kolektif güç almaya başlar.

Kadınlar tribunalde şunları anlatıyor:

“Kocam beni her gün dövüyordu. Polise gittim. Bana ‘evine dön, bu sizin meseleniz’ dediler. Döndüm. O gece yine dövdü. O zaman anladım: Benim hayatım kimse için önemli değilmiş.”

“Tecavüze uğradığımda bana ne giydiğimi sordular. Neden orada olduğumu sordular. Kimse bana ne yaşadığımı sormadı. O gün ikinci kez yargılandım.”

“Kocam istemediğim hâlde benimle birlikte oluyor. Ama buna tecavüz diyemiyorum, çünkü herkes bunun evlilik olduğunu söylüyor.”

“Hastaneye başka bir şey için gittim. Bana sormadan beni kısırlaştırdılar. Sonra ‘senin için daha iyi’ dediler. Benim bedenim hakkında karar veren ben değildim.”

“Çalışmama izin verilmedi. Param yoktu. Gidemiyordum. Gitsem nereye gidecektim? Şiddetle kalmak arasında seçim yapmak zorundaydım.”

“Beni tutukladılar. İşkence ettiler. Ama en çok bedenimi aşagılamak için yaptıklarını unutamıyorum. Çünkü kadın olduğum için yaptılar.”

1976’dan günümüz 2026’ya geldiğimizde bu beyanlardan hangisinin değiştiğine ya da hangisinde ceza adaletinin ulus devlet yargısı tarafından sağlandığına baktığımızda, bugün hem göçmen kadınların yaşadıkları hem Türkiye cezaevleri hem de kadın katliamları bize bir veri sunuyor.

Birçok katilin davasını 2024-26 yılı boyunca takip ettim... Takım elbiseleri ve kravatlarının onlara kalkan olacağını düşünerek salonlara girdiler. Duruşma koridorlarında kanlı elleriyle gerine gerine yürüdüler, “aile” dedikleri devletin en küçük hâli sırtlarını sıvazladı. Tecavüzlerini, tacizlerini inkâr etmek şöyle dursun, bunu meşrulaştırmak için haberlere dahi yazamadığımız bir aymazlıkla beyanlarını sundular. Karar, “iyi hâlden ceza indirimi”; karar, “tutuksuz yargılanma”...

Tam da bu noktada;

Aradan geçen elli yıl, bu şiddetin ortadan kalktığını değil; biçim değiştirerek devam ettiğini gösterir. Abdullah Öcalan’ın ortaya koyduğu çerçevede bugün karşımıza çıkan şey, doğrudan bir failden çok dolaylı işleyen bir katletme ve onun ayakta kalmasını sağlayan bir yargı rejimidir. Katil artık yalnızca elinde ateşli silah olan bir biyolojik erkek değildir. Kadını sınırdan bekleten, güvencesizliğe iten, ekonomik bağımlılığa mahkûm eden, onu dijital ağlar içinde metalaştıran, şiddete açık hâle getiren bütün bu mekanizmalar bu anlamda birer “katil” olarak işler.

Bu yüzden bugün kadına yönelen şiddeti tekil olaylar üzerinden değil, bir bütün olarak işleyen sistemin öldürücü karakteri ve uluslararası bir sorun üzerinden okumak gerekmektedir. Farklı biçimleriyle “modern Avrupa’da”, “Amerikan Rüyası’nda” ve

emperyalistlerin çıkmadığı Ortadoğu ve Afrika’da da farklı biçimlerde ama aynı hikâyelerle karşımıza çıkıyor.

Bugün yeniden bir Kadınlar Tribünali’ne ihtiyaç duyulmuş olmasının nedeni tam da budur. 25-29 Mart 2026’da gerçekleştirilen Tribünal, kadınların kendilerini farklı biçimlerde; sanat, tiyatro, panel ve tanıklıklarla anlatabileceği, gerçekten duyulacağını hissettiği bir ortamda yeniden yapıldı.

Şiddet artık evde değildi; sınırda, kampta, dijital ağlarda, küresel pazarlarda... Avrupa Birliği’nin son verilerine göre insan ticareti mağdurlarının yaklaşık yarısı cinsel sömürüye maruz kalmakta ve bu grubun ezici çoğunluğunu kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır. Bu, 1976’da tarif edilen sömürünün ortadan kalkmadığını; yalnızca ölçek değiştirerek sürdüğünü gösterir.

Göçmen kadınlar ise bu sistemin en kırılgan noktasında yer alır. AB’nin göç ve iltica politikaları, özellikle AB Göç ve İltica Paktı ile birlikte daha da sertleşirken, kadınlar hem sınır rejimlerinin hem de patriyarkal şiddetin hedefi hâline geliyor. Uluslararası emperyalist güçlerin yarattığı savaşlardan, yoksulluktan kaçan kadınlar bu kez sınırda tutulur, kamplarda şiddete maruz kalır, kayıt dışı emek piyasalarında sömürülür ya da insan ticareti ağlarının içine çekilir.

Bugünün dünyasında kadın bedeni yalnızca fiziksel bir alan değil; aynı zamanda “dijital bir dolaşım metasıdır”. Dark web üzerinden yürüyen fuhuş ağları, görüntülerin dolaşıma sokulması, çocukların sistematik biçimde istismar edilmesi — bunlar artık istisna değil, organize suç ekonomisinin bir parçası. 1976’da kadınların “bedenimiz üzerindeki kontrol” diye tarif ettiği mesele, bugün küresel bir veri ve pazar meselesine de dönüşmüştür.

Ve bütün bunların ortasında değişmeyen bir şey var: Cezasızlık.

Uluslararası fuhuş ağı Epstein dosyası, bu cezasızlığın en görünür örneklerinden biri olarak çürümüşlüğü boyutunu ortaya koyarken güçlü erkek liderler ve figürler ulus devlet yargısı tarafından korunur — ve sonuçta sistem ayakta kalır.

Tam da bu yüzden 2026 Uluslararası Kadınlar Tribünali bir tekrar değil, uluslararası kadın mücadelesi ve örgütlenmesi için bir zorunluluktur. 1976 mahkemesinde bugünkü gibi “kesişimsellik” kavramı henüz gelişmediği için kadınların inanç, renk, kimlik ve benzeri

sorunları kadının sömürgeleştirilmesiyle uyumlaştırma tartışmaları yeni yeni doğuyordu. Bugün ise kadınların elinde güçlü bir bilinç, bilgi ve jineolojî bilimi var.

Bu parçalı ve kadını yok sayan uluslararası adalet sisteminde kadın ise başka bir şey yapmaya başladı:

Deneyimleri birleştirir.

Şiddetin sürekliliğini açığa çıkarır.

Ve mücadele hattını yeniden kurar.

Bugün kadınların örgütlenmesi yalnızca görünürlük yaratmaz; aynı zamanda somut değişimler üretir. Şiddet yasalarının çıkması, sığınma mekanizmalarının kurulması, cinsel suçların tanımının genişlemesi — bunların hiçbiri kendiliğinden olmadı. Hepsi kadınların kolektif mücadelesinin sonucudur.

Ama mücadele bitmedi. Çünkü şiddet de bitmedi. 1976'da kadınlar “bu suçtur” demeyi öğrendi.

2026'da ise şunu söylüyorlar:

“Bu erkek devlet sistemidir.”

Ve bu sistemi değiştirmek hâlâ kolektif ve uluslararası bir mücadeleyi gerektiriyor.

50. Yılında Kadın Tribünalleri Çoğaltmalıyız

Meral Çiçek-5 Nisan 2026

İlk kadın mahkemesinin 50. yıl dönümü vesilesiyle 25-28 Mart 2026 tarihlerinde Belçika'nın Brüksel ve Anvers şehirlerinde düzenlenen 2026 Kadın Tribünali de bu yöntemsel yaklaşımı esas aldı. İlk günkü paneller her ne kadar daha çok akademik bir zeminde yapılsa da göçmen kadınların perspektifine de geniş yer verildiği için önemli bir çeşitliliği barındırdı. Örneğin dönüştürücü bir adalet için ilga edici feminist perspektif, yine pratikte feminist adalet gibi konular etrafında gelişen tartışmalar düşündürücü ve ilham vericiydi

Kadına yönelik suçların yargılandığı ilk mahkeme, bundan tam 50 yıl önce kuruldu. 4-8 Mart 1976 tarihlerinde Belçika'nın başkenti Brüksel'de toplanan Kadına Yönelik Suçlara Karşı Kadın Tribünali, kadına yönelik şiddetin sistemsal-yapısal boyutlarını ortaya koymada önemli bir rol oynadı. Diana E. H. Russel ve Nicole Van de Ven'in öncülük ettiği bu ilk Kadın Mahkemesi, BM tarafından ilan edilen 'Uluslararası Kadın Yılı'na tepki olarak da düzenlendi. Zira Kadın Tribünali'ni düzenleyen feministler, BM'nin kadın sorunlarına yönelmesini "kadınları mevcut ataerki sisteme entegre etme amaçlı ikiyüzlü bir girişim" olarak görüyordu. Açılışa yazılı mesaj gönderen Simone de Beauvoir da Tribünali "kadınların radikal bir biçimde sömürgecilikten kurtulmasının başlangıcı" şeklinde nitelendirdi.

40 ülkeden 2 bini aşkın kadının katıldığı Tribünal'de kişisel tanıklıklar yoluyla hem kadına yönelik suçlar hem de failer tanımlandı. Tecavüz, aile içi şiddet, kadın kırımı, lezbiyenlere yönelik suçlar, siyasi tutsaklar, savaş, fuhuş, pornografi, tıbbi ve ekonomik suçlar başta olmak üzere; yine ırkçılığın ve sömürgeciliğin beraberinde getirdiği kadına yönelik suçlar

ilk defa bu kapsamda ele alındı. Kadın mahkemesinin bir jürisi yoktu, sonunda bir karar da okunmadı. Amaç ‘yargılamak’ değil, devlet hukukunu eleştirmekti.

Vietnam Savaşı döneminde kurulan Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi’nden ilham alan bu ilk Kadın Mahkemesi, izleyen yıllarda birçok benzer buluşma için model oluşturacaktı. 1993’te Pakistan’da düzenlenen Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Asya Kadın Mahkemesi’nden tutalım, geçen yıl İspanya’da gerçekleştirilen Afganistanlı Kadınlar İçin Halklar Mahkemesi’ne kadar hepsine ortak olan yöntemsel yaklaşım, resmî kurumlar tarafından susturulan ya da sesleri hiç duyulmayan kadınların dinlenmesiydi.

İlk kadın mahkemesinin 50. yıl dönümü vesilesiyle 25-28 Mart 2026 tarihlerinde Belçika’nın Brüksel ve Anvers şehirlerinde düzenlenen 2026 Kadın Tribünali de bu yöntemsel yaklaşımı esas aldı. İlk günkü paneller her ne kadar daha çok akademik bir zeminde yapılırsa da göçmen kadınların perspektifine de geniş yer verildiği için önemli bir çeşitliliği barındırdı. Örneğin dönüştürücü bir adalet için ilga edici feminist perspektif, yine pratikte feminist adalet gibi konular etrafında gelişen tartışmalar düşündürücü ve ilham vericiydi.

Madam Fortuna öncülüğünde, aralarında Avrupa Kürt Kadın Hareketi (TJK-E) ve Jineoloji Merkezi’nin de yer aldığı 40’tan fazla kadın örgütü tarafından düzenlenen 2026 Kadın Tribünali, salt akademik ve elitist bir etkinlik olarak değil, artistik ve aktivist bir kadın buluşması olarak tasarlandı. Birilerinin anlattığı, çoğunluğun dinlediği bir formattan ziyade bütün katılımcıların kendi deneyimlerini paylaştığı bir zemin olarak organize edildi. O yüzden son gününde ‘Derin Demokrasi Oturumu’ kapsamında kurulan 50 masanın etrafında yüzlerce kadın, siyasal, kültürel, ekonomik, özel ve kamusal alanda karşılaştığı şiddet ve adaletsizlik deneyimlerini paylaştı. Tribünal için özel geliştirilen bir yazılım ile tutulan notlar bir havuzda anında derlenip öne çıkan noktalar belirlendi. Bu kez değişen bileşenlerle masaların etrafında kadınların yaşadığı zorlanmaların aşılması için çözüm yolları tartışıldı. Örneğin benim de yer aldığım masa, kadınların ekonomik bağımlılığını ortadan kaldırmanın yol ve yöntemlerine yoğunlaştı; ayrıca kadınların nasıl ciddiye alınacağını tartıştı. Bu tartışmalar içerisinde sadece devletin üzerine düşenler ele alınmadı, aynı zamanda kadınlar olarak toplumsal değişimin öncülüğünü nasıl yapabileceğimiz de tartışıldı. Jinwar modeli gibi komünalist-kolektif kadın ekonomi ve yaşam modelleri üzerinde durulduğu gibi, öncelikle bizlerin kadın olarak kendimizi ve hemcinslerimizi ciddiye almamız gerektiği vurgulandı.

Yürütülen bu tartışmaların tümü, ağırlıkla İngilizce, Fransızca ve Flamanca olmak üzere çeşitli dillerde yapıldı. Her ne kadar tarz olarak çokça yapılan atölyelere benzese de Derin Demokrasi Oturumları, farklı kuşak ve uluslardan kadınların rahat ve eşit bir şekilde hem kendi deneyimlerini paylaştığı hem de kolektif bir akıl ile çözüm yolları geliştirdiği bir format oldu.

2026 Kadın Tribünali, gerek sergiler gerek paneller ve konuşmalarla 50 yıl önce düzenlenen ilk kadına yönelik suçlar mahkemesini tanıttı ve bağ kurdu. 1976'daki Kadın Tribünali'ni çok uluslu feminist hareket tarihi içerisinde ele alıp yol açtığı gelişmelere dikkat çekti. Fakat yaşanan bütün bu gelişme ve elde edilen kazanımlara rağmen hâlâ kadın mahkemelerine ihtiyacımızın olduğu tespiti yapıldı. Çünkü kadına yönelik suçlarda cezasızlık politikası aşılmış değil. Bununla birlikte kadın hakları ve kazanımlarına karşı dünyanın dört bir yanında sistematik saldırıların yükseltildiği bir dönemin içindeyiz. Başta kadın kırımını olmak üzere kadına yönelik suçların kaynağını ve yeniden üretim merkezlerini daha fazla irdelemeye, bu suçları teşhir ve ifşa etmeye, daha etkili mücadele yol ve yöntemleri geliştirmeye ve adalet sağlamaya ihtiyacımız var. 2026 Kadın Tribünali daha çok 50. yıl dönümü nedeniyle sembolik bir amaçla bu isim altında düzenlendi. Devlet dışı, sivil girişimler olarak düzenlenen kadın veya halk tribünalleri, devlet hukuku üzerinde yaptırım gücüne sahip olmadığından zaten daha çok 'sembolik' mahkemelerdir. Ancak kadına yönelik suçlarla ilgili kolektif bilinç, irade, eylem gücü, pratik mücadele ve politika geliştirmek için önemli bir zemin sunuyorlar. O yüzden 50. yılında Kadın Tribünalleri'ni çoğaltmaya ihtiyacımız var.

Demokratik Ulus'ta Sanat ve Kadın

Şilan Baran-5 Nisan 2026

Bugün Rojava'da kadınların üretim alanlarını model diye tanımlıyoruz; fakat orada olan şey bir modelden çok bir müdahaledir. Kadınlar yalnızca sanat üretmiyor; egemen kültürün biçimlendirdiği estetik anlayışa itiraz ediyor. Sanat komünleri kurarak kendi sahnelerini oluşturuyor, kendi metinlerini yazıyor ve hikâyelerini anlatıyorlar. Bu ifade biçimi kendini bazen bir resimde, bazen bir yazıda, bazen sahnede, bazen de bir şarkıda gösteriyor. Bunu yaparken sanatın üretim biçimlerini de dönüştürüyorlar. Bu üretim pratiği, kararların kolektif alındığı, emeğin ortaklaştığı, hiyerarşinin sorgulandığı ve mevcut sanat piyasasının tam karşısında duran bir politik tavra dönüşüyor

Barış ve demokratik toplum sürecinin bir yılını doldurmuş bulunmaktayız. Abdullah Öcalan'ın çağrısıyla birlikte yeniden toplumsal inşa süreci de örülmeye başladı. Bu süreç, barışı isteyen, birlikte kendi rengi ile yaşamının kıymetini bilen herkes ve her kesim tarafından güçlü şekilde sahiplenildi. Bu kesimler; barış anneleri, kadınlar, gençler, çocuklar, emekçiler, sanatçılar, akademisyenler, inanç toplulukları, ekoloji hareketleri ve sivil toplum kuruluşlarıdır diyebiliriz. Bu çağrı yalnızca siyasi bir metin değil, toplumsal hafızaya seslenen bir hatırlatmaydı. Barış yalnızca devletler ya da örgütler arasında değil, toplumun bütünüyle inşa edilir. Bu noktada demokratik ulus anlayışı kendini gösterir. Demokratik ulus; çoğulculuğu, çeşitliliği barındırır. Dar bir kimlik alanı değil, farklılıkların inkâr edilmeden, birbirine üstünlük kurmadan yan yana durabildiği ve bir arada yaşayabildiği bir yaşam biçimidir. Bu anlayış, toplumu edilgen bir kitle olarak değil, ahlaki ve politik bir özne olarak görür. Yani toplum kendi değerlerini üretebilen, kendi kararlarını alabilen ve kendi yaşamını örgütleyen bir güçtür.

Demokratik ulus toplum inşası yalnızca siyasi düzenlemelerle gerçekleşemez. Zihniyet dönüşümü olmadan ne ahlaki politik bir toplum inşa edilir ne de demokratik ulus yaşamsallaşabilir. Bu noktada da kültür ve sanat büyük bir rol üstlenir. Çünkü sanat, besinini toplumdan alan, bireyin ve doğal olarak toplumun kendini ifade etme aracıdır, biçimidir. Yaşamın hafızasıdır; acısını, direncini, umudunu taşıma yoludur. Sanat yalnızca iyiyi, kötüyü, güzelliği, çirkinliği ifade etmez; aynı zamanda hissettirdiği duygular yoluyla sizinle ilişki kurar, sorgular, sorguladır. Dolayısıyla sanatı demokratik ulustan ayıramayız; demokratik ulus kendi estetiğini kurmadan tamamlanamaz. Bundan dolayı sanat burada dekoratif bir araç olmaktan çıkıp bir inşa aracı rolü üstlenir. Demokratik Ulus'ta sanat kendi kimliğini bu doğrultuda inşa ediyor. Sanat tekçi bir ulus anlayışını yeniden üretmez. Aksine halkların, inançların, kadınların, gençlerin ve farklı toplumsal kesimlerin sesini çoğaltır; birbiriyle buluşturan, ortaklık kuran bir estetik anlayışı kurar. Çünkü demokratik ulus, bir kimliğin diğerine üstünlüğünü değil, ortak yaşamın çoğulluğunu esas alır.

Dolayısıyla tam da burada yönümüzü kadınlara ve kadın bakış açısıyla ortaya çıkmış üretimlere dönmek gerekiyor; çünkü demokratik ulus tartışmasını soyut bir model olmaktan çıkarıp ete kemiğe büründüren asıl güç ve emek kadınların örgütlü varlığıdır. Bugün çoğulculuğu ve çeşitliliği tartışırken kadınlardan kopuk ele alamayız. Bu yüzden sanat, barışın arayışında da, kültürel inşada da belirleyici rol üstlenen kadındır. Çünkü hafızayı taşıyandır. Bu hafıza taşıyıcılığını sanat alanında üretmek de gösterir. Örneğin bugün Rojava'da kadınların üretim alanlarını model diye tanımlıyoruz; fakat orada olan şey bir modelden çok bir müdahaledir. Kadınlar yalnızca sanat üretmiyor; egemen kültürün biçimlendirdiği estetik anlayışa itiraz ediyor. Sanat komünleri kurarak kendi sahnelerini oluşturuyor, kendi metinlerini yazıyor ve hikâyelerini anlatıyorlar. Bu ifade biçimi kendini bazen bir resimde, bazen bir yazıda, bazen sahnede, bazen de bir şarkıda gösteriyor. Bunu yaparken sanatın üretim biçimlerini de dönüştürüyorlar. Bu üretim pratiği, kararların kolektif alındığı, emeğin ortaklaştığı, hiyerarşinin sorgulandığı ve mevcut sanat piyasasının tam karşısında duran bir politik tavra dönüşüyor.

Bakur ve Türkiye'de üreten kadınların durumuna bakacak olursak hâlâ mevcut, tekelleştiren, üretimi dar alana hapseden ve piyasa üzerinden atfedilen sistemin karşısında üretmekle duran, direnen kadın sanatçıları var. Yazın alanından müziğe, görsel sanatlardan tiyatroya kadar her alanda üreten kadın sanatçıları kapsıyor. Kadınlar yıllardır hem savaşın hem de erkek egemen sistemin baskısı altında üretmeye devam ediyor. Bu üretim kimi zaman yakın zamanda yaşadığımız tahribatları, göçü, acıları, erkek şiddetini,

erkek egemen sistemin yarattığı tahribatı, kayıpları, genel sanat piyasasını, cinsiyetçiliği, iktidarcılığı yani yaşadığımız iyi, kötü ve bize dayatılanları ifade etme alanının tümünü kapsıyor. Bir süre önce Bakur'daki kadın kültür merkezleri, atölyeler ve belediyeler döneminde açılan kadın sanat birimleri kapatılmış ya da baskı altına alınmış olsa bile hafızada yaşıyordu. O deneyim kadınların birlikte üretme cesaretini büyüttü. Kapatılmış kurumlar yeniden açılmaya ve bu daha da genişletilmeye başladı. O dönemden bu yana devam eden bağımsız kolektiflerde, küçük atölyelerde, dijital mecralarda üretim devam ediyor. Bir kadın uzun veya kısa metrajlı bir film çektiğinde, bir seramik atölyesinde genç kadınlara alan açtığında, bir sokak performansında erkek şiddetine veya erkek egemen zihniyete karşı bedeni yoluyla performans yaparak onu ifade ettiğinde demokratik ulusun kültürel zeminine bir tuğla daha koymuş oluyor.

Barış süreci açısından bakacak olursak kadınların sanattaki rolü hayati bir önem değerindedir diyebiliriz. Bu sürecin en belirleyici özelliği komünlerdir. Bundan dolayı sanatın yaşamdaki rolü ve misyonu, sanat komünleri ile bu süreci güçlendirecektir. Kadınların komünlerde bir araya gelebilmesi hem bütün sistemin kadınların üretmesi önündeki tüm engelleri yok edecek hem de barışı sanat yoluyla toplumsallaştırarak daha güçlü kılacaktır. Bu komün ve kolektifler sistem okullarını aşan bir oluşuma dönüşecek; kadınlar burada yalnızca teknik öğrenmeyecek, söz almayı, birlikte karar vermeyi, itiraz etmeyi öğrenmiş olacak. Bu da demokratik kültürün ta kendisidir; anayasa maddelerinde yer almasa da sahnede, atölyede, prova odasında pratiğe dönüşmüş olacaktır. Burada hem toplumsal hakikat kendi rengiyle kendini yansıtacak hem de etik ve estetik kendi öz anlamını bu yolla ifade edecektir.

Bütün bunlar ışığında şunu görüyoruz: Aslında Rojava'daki kadın sanat komünleri ile Bakur'daki kadın tiyatroları, müzik grupları ve atölyeleri arasında görünmez bir bağ var. Bu bağ kadın özgürlükçü perspektifin kendisidir; sanatı bir vitrin olarak değil, bir dönüşüm aracı olarak gören anlayıştır. Aynı zamanda barışı örgütleyen ve ören bir anlayıştır. Aynı zamanda şunu da görüyoruz: Kadınlar sadece toplumsal barışı desteklemiyor, barışın kültürünü de kurmuş oluyor. Şiddetsiz bir dili, eşitlikçi bir üretim biçimini, kolektif bir yaşam pratiğini bugünden komünlerle yayacaktır. Barışın kalıcılaşması örgütlenme ağlarının yani hücrelerin çoğalmasına bağlıdır. Çünkü kadın sesi çoğaldıkça erkek egemen savaş dili gerileyecek, kadın üretimi arttıkça inkâr ve tekçilik zayıflayacak ve sanat tam da bu noktada kadınların ellerinde bir direniş olduğu kadar bir kurma eylemine de dönüşmüş olacaktır.

Mezheplerin Gölgesinde Kadın Mücadelesi: İnanç, İktidar ve Kimlik

Saliha Aras-5 Nisan 2026

Şiiliğin ataerkil yorumları, kadın ve erkek rollerini biyolojik determinizm üzerinden tanımlamış ve bu durum kadınların kamusal alandan dışlanmasına neden olmuştur. Kadın, doğası gereği duygusal ve yönetim mekanizmalarına uygun olmayan bir varlık olarak konumlandırılmış; bu anlayış, kadının toplumsal rolünü ev içiyle sınırlandırmıştır. Evlenme, boşanma ve velayet gibi konularda kadınların söz hakkının sınırlı olması, bu eşitsizliğin somut göstergelerindedir

Coğrafya, kültür ve kimlik inşasında belirleyici bir rol oynarken; din ve mezhepler de bu inşanın en güçlü unsurlarından biri olmuştur. Özellikle Ortadoğu coğrafyası, hem dinlerin doğuş noktası hem de bu dinlerin toplumsal, ahlaki ve politik yapıyı şekillendirdiği bir alan olarak öne çıkar. Bu süreç, çoğu zaman iktidar mekanizmalarının ataerkil bir toplum düzeni kurmasına ve bunu pekiştirmesine zemin hazırlamıştır. Dinlerin, iktidarların elinde toplumu düzenleme aracına dönüşmesi ve bireyleri katı kurallar çerçevesinde biçimlendirmesi; tarih boyunca süregelen iktidar mücadelelerini ve mezhepsel ayrışmaları beraberinde getirmiştir. Bu çalkantılı süreçte ise en ağır bedellerden birini kadınlar ödemiştir. Kimliksel ve varoluşsal olarak baskı altına alınan kadınlar, aynı zamanda bu coğrafyanın en uzun soluklu direnişinin de öznesi olmuştur.

Özellikle İran gibi çok kültürlü ve etnik çeşitliliğe sahip bir coğrafyada, Şiilik ve Sünniliğin tarihsel gelişimi ve bu mezheplerin ataerkil yorumları üzerinden toplumsal cinsiyet

rollerinin inşa edilmesi; kadınların, kamusal alandan dışlanarak aile kurumuna indirgenmiştir.

Şiilik, Ortadoğu'da Sünnilikten sonra en yaygın mezheplerden biridir. Hz. Muhammed'in meclis içinde cübbesini Ali'ye giydirmesi ve halifeyi belirlemesi bilinen bir hadisedir. Buna rağmen Hz. Muhammed'in vefatından sonra ortaya çıkan liderlik tartışmaları, İslam dünyasının siyasi ve toplumsal yapısını derinden etkilemiştir. Dört Halife döneminde yaşanan çatışmalar, Ebubekir'in halife olması, sonrasında sırasıyla Ömer ve Osman'ın halife olması ve aşiret, aile çatışmaları sonucu öldürülmeleri iktidarlaşmanın tohumlarını ekmiştir. Ali'nin liderliğinin meşru olduğunu savunan kesim ile diğer gruplar arasındaki ayrışma, zamanla mezhepsel bir karakter kazanmıştır. Kısa süreliğine de olsa Ali'nin halife olması ve sonrasında öldürülmesi, kimi tartışmaları da beraberinde getirerek Şiilik ve Sünnilik ayrımının temelini oluşturmuştur.

Kerbela olayı ise bu ayrışmanın en kritik kırılma noktalarından biridir. Hz. Hüseyin'in ve beraberindekilerin öldürülmesi, Şii düşüncesinin şekillenmesinde, Şii doktrin oluşmasında belirleyici olmuştur. Bu süreçten sonra halifelğin Emeviler ve Abbasiler aracılığıyla devam etmesi, dinin iktidar aracı olarak kullanılmasını daha da belirgin hâle getirmiştir. Böylece mezhepler, yalnızca dini değil aynı zamanda politik ve ideolojik yapılar olarak da varlık göstermiştir. Sünnilikte İslam'ın temsilcisi halifelik iken Şiilikte bunun karşılığı imamlık olur.

Safevi Hanedanlığı ve Kaçar Hanedanlığı aile ve aşiret yapılanmaları, Şiiliğin monarşik karakterini ve örgütlenmesini daha da güçlendirir. Modern İran'ın oluşumunda önemli bir rol oynar. Şii kimliğin devlet ideolojisine dönüşmesiyle birlikte, dinî otorite ve siyasal güç iç içe geçmiştir. Bu durum, ulema sınıfının toplum üzerindeki etkisini artırmış ve toplumsal düzenin belirlenmesinde belirleyici olmuştur.

Şiiliğin ataerkil yorumları, kadın ve erkek rollerini biyolojik determinizm üzerinden tanımlamış ve bu durum kadınların kamusal alandan dışlanmasına neden olmuştur. Kadın, doğası gereği duygusal ve yönetim mekanizmalarına uygun olmayan bir varlık olarak konumlandırılmış; bu anlayış, kadının toplumsal rolünü ev içiyle sınırlandırmıştır. Evlenme, boşanma ve velayet gibi konularda kadınların söz hakkının sınırlı olması, bu eşitsizliğin somut göstergelerindedir. Kadınların başörtüsü üzerinden kontrol edilmesi de yalnızca fiziksel bir örtünme meselesi değil, aynı zamanda toplumsal bir izolasyon aracıdır. Kadın bedenine yönelik bu denetim, cinselliğe duyulan korku ve kontrol

ihtiyacının bir yansımasıdır. 1979 Devrimi sonrasında zorunlu örtünme politikalarına karşı çıkan kadınlar, sistem tarafından “düşman”, “rejim karşıtı” olarak damgalanmış ve bastırılmıştır. Eğitimde cinsiyet ayrımı, erken yaşta evlilikler ve muta nikâhı gibi uygulamalar, kadınların toplumsal konumunu daha da zayıflatmıştır. Kadınlar dikiş, nakış, hemşirelik gibi feminen olarak tanımlanan meslekler içinde sınırlandırılmış, 1918’de kız çocuklarının eğitimi kabul edilmişse de Tahran Üniversitesi’ne kabul edilmeleri çok sonraları, 1939’da olmuştur.

Şiilikte kadının geleneksel rol model olması aileyle ve makul kadın olmayla ilişkilendirilir. Fatıma ve Zeyneb’in fedakârlığı ve iffeti Müslüman kadın militanın yani “rol model”in temsilcisidir. Bu kimlik oluşturma siyaseti, bu rol model kadınları çok eşlilik, mirastan eşit pay alma, boşanma hakkı gibi hak edimlerini sorgulamalarından uzak tutar. İslam’da nasıl ki biyolojik determinizm varsa, Şiilikte kadın ve erkek rollerini bu determinizme bağlamıştır. Kadınlık ve erkeklik inşasında toplumsal ve kültürel edimleri ikinci planda tutarken doğuştan gelen özellikler birinci sıradadır. Bu nedenle kadın doğuştan duygusaldır, reel düşünemediğinden yönetimde, yargıda ve kamusal alanda karar alma mekanizmasında olamazlar. Bu nedenle kamusal alandan uzak tutulur. Erkek işi üstün sayılırken kadın işleri değersiz görülür; bu da cinsler arası iş bölümü hiyerarşisi oluşturur. Kadınlar başı örtülerek aile kurumuna indirgenerek hem toplumsal hem ekonomik hem de cinsel tecride alınmıştır.

Yer yer Batı yanlısı Şah monarşisine karşı yerli ve millî protestolar küçük ölçekte ses getirirse de önlerinde geniş bir planlama ve doktrin olmadığından kadınlar ve muhalifler susturulmuştur. Örneğin; İran’da yaşanan Tütün Protestosu gibi olaylar, halkın ve özellikle kadınların siyasi süreçlere katılımını göstermesi açısından önemlidir. Saray kadınları da bu protestolara destek vermiştir. Ancak bu katılım, kadınların kalıcı haklar elde etmesine çoğu zaman yetmemiştir. Nitekim Şah Rıza döneminde modernleşme söylemleriyle kadınlara bazı haklar tanınmış olsa da bu haklar kalıcı ve eşitlikçi bir yapıya dönüşmemiştir. İran’da kadın hakları aktivisti olan Ghoratolein hem bir mollanın kızı hem de bir içtihadçının eşidir (Kur’an yorumcusu). Kadınların zorla kapanmalarına ve çok eşliliğe savaş açarak rejime karşı mücadele etmiştir.

Gerek Şah dönemi gerekse 1979 İslam Devrimi sürecinde kadınlar aktif rol oynamış, ancak her iki süreçte de beklentilerinin karşılığını tam anlamıyla alamamıştır. Anayasal devrim sürecinde (1905-1911) kadınlar haklarını talep etmiştir. Nitekim 1963’te

referanduma katılmışlardır; bu da o referandumun çok önemli olmaması yönünden görmezden gelinmiştir. Kadınların seçme ve seçilme hakları 1967’de kabul edilmiştir.

Öte yandan ciddi bir Kürt nüfusu olan İran’da Kürtlerin varlık sorunu çok daha derindir. Humeyni, Kürtleri “yeryüzü kötülüğü” olarak nitelendirirken her türlü yok etme, inkâr ve şiddet politikalarını devreye sokmaktan geri kalmamıştır. Evin Cezaevi binlerce Kürt siyasi tutsakla doludur. Yıllardır Kürtleri varlık mücadelesinden ve her türlü rejim karşıtı isyanlardan alıkoymak için idamı kullanır.

Kürt kadınları, yalnızca cinsiyet temelli değil aynı zamanda etnik kimlikleri nedeniyle de çok katmanlı bir baskıya maruz kalmıştır. Kürt karşıtı politikalar, bu kadınların hem kimlik hem de varoluş mücadelesini derinleştirmiştir. İran’da Kürdistan eyaleti ve Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde sansür ve baskıcı politikalar uygulanmış, sol muhalefet partileri kapatılmış ve Kürtler siyasal, kültürel, ekonomik açıdan tecrit edilmiştir. Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelerde etnik sebepten kaynaklı istihdam oranı çok düşüktür. Kolberler geçimlerini sürdürmek için sınır ötesine mecbur bırakılırken İran askerleri tarafından acımasızca katledilir.

Son yıllarda ise İran’da kadın hareketi yeni bir evreye girmiştir. Jina Mahsa Amini’nin ölümü sonrasında başlayan protestolar, yalnızca bir başörtüsü meselesi değil; kadınların yaşam, özgürlük ve kimlik mücadelesinin bir yansımasıdır. Bu hareket, mezheplerin ve iktidarın gölgesinde şekillenen baskı düzenine karşı güçlü bir itiraz olarak ortaya çıkmıştır. Kadınlar mollalara karşı ayaklanarak despot rejimi tüm dünyanın gözü önünde mahkûm etmeyi başarmıştır. Kürt kadınlar ulusal bilinç ve birlik mücadelesi ve örgütlenme çalışmalarıyla önümüzdeki süreçte Rojhilat’ı çok daha farklı bir dengeye kavuşturacağı, Ortadoğu’nun despotik örtüsünü üzerlerinden atmayı başaracaklarına tanıklık edeceğimiz günlerin yakın olduğunu ifade etmek istiyorum. Jin Jiyan Azadî ruhunu tüm İran’da haykıran kadınlar için kadınlık rollerinin ataerkin değil, kendilerinin varlık formuna kavuşturacağı inancı ve mottosu sarsılmaz bir iradeye kavuşacaktır. Kürt kadınlar dünyaya Jin Jiyan Azadî öğretisi ve felsefesinin yaşamın her alanında bir özsü ve öz savunma karakteri kazandıracığı bir gerçeklik olacağı kadar, ataerkin dini yapılanmaların, mezheplerin, iktidarların, kapitalist sömürü düzeninin belirlediği cinsiyet rollerini reddederek kendi özgür alanlarını yaratan kadınların saçlarını rüzgârların esintisiyle tüm evreni kuşatmalarına tanıklık edeceğiz.

Egemen Sistemler ve Kadın Özgürlüğü Üzerine

Seher Yıldırım-5 Nisan 2026

Kadın mücadelesi, eğitimle sınırlı değildir; daha üst bir bilinç ve direniş alanıdır. Ne kadar engel konulsa da bu diyalektik süreç kendi karşıtını doğurur ve Kürt kadınlar açısından alternatif bir güç yaratır. Kürt kadın yalnızca kendisi için değil, tüm dünya kadınları için mücadele etmektedir

Egemen sistemler bizleri emeğimiz üzerinden sömürmektedir. Kadının özgür ve eşit olmadığı bir dünyada, bir ülkede insanca yaşamdan söz etmek mümkün değildir. Çünkü devletler birbirinden bağımsız değildir; çıkarları gereği iç içe geçmiş durumdadır. Bu nedenle o ülkenin erkeğinin de özgür ve eşit olması mümkün değildir. Erkek, ancak onu yetiştiren anne kadar özgür ve eşit olabilir.

Kadınlar tarih boyunca tüm kazanımlarını bedel ödeyerek elde etmiştir. Başta Rojava olmak üzere direnen kadınların yaktığı özgürlük meşalesi, bugün devrimci, demokrat ve sosyalist kadınların ellerinde karanlığı yırtmaya devam etmektedir. Bir toplumda kadınlar özgür, eşit ve insanca yaşamadıkça, o toplumun erkekleri de insanca yaşayamaz.

Kürt kadınlar, özgürlükleri uğruna her anlamda ağır bedeller ödemiştir. Bu nedenle kadın demek; özgürlük, eşitlik ve insanca yaşam demektir. Bir ülkenin adaletli, özgür ve sosyal bir sistem olup olmadığını anlamak için o ülkede yaşayan kadınlara bakmak yeterlidir.

Kapitalist ve emperyalist bir çağda yaşıyoruz. Bu da her ülkede kadınlar üzerinde farklı biçimlerde sömürü ve kıyım yaşandığı anlamına gelir. Türkiye bağlamında ise ciddi bir

kadın kıyımı söz konusudur. Bunun temel nedeni, adaletli ve sosyal bir sistemin olmayışıdır.

Türkiye’de kadınlar farklı yaşam alanlarında yer alsada maruz kaldıkları şiddet biçimleri değişse bile özü aynıdır. Kadın, ister ev işlerinde çalışsın ister dışarıda çalışsın, aynı sömürü düzeninin içindeyiz. Bu düzen gücünü çarpık sistemlerden almaktadır. Türkiye, kadınlar açısından dezavantajlı bir ülkedir. Türk ve Kürt kadınların yanı sıra birçok farklı etnik kökenden kadın aynı sistem içinde var olmaya çalışmaktadır.

Kadınlar daha çocuk yaşta sömürüyle tanışmaktadır. Özellikle Kürt kadınlar ve farklı etnik kökenlere sahip kadınlar, eğitim sisteminin dayatmalarıyla ve ana dilinden mahrum bırakılarak büyümektedir. Oysa insan ana diliyle vardır; bilinçlenme de ana dil üzerinden gelişir. Eğitim yalnızca okulda değil; evde, sokakta ve yaşamın her alanında şekillenir.

Kadının kendini ifade edemediği kurumsal bir sistem, onu dezavantajlı hâle getirir. Bu sistem kadına köleliği dayatırken, erkeği de aynı çarpık düzenin kurbanı hâline getirir. Kültürel farklılıklar nedeniyle Türkçe eğitim alan ya da alamayan kesimler de tam anlamıyla özgür değildir. Kız çocukları da erkek çocukları da çoğu zaman susmayı öğrenir.

Bu nedenle etnik farklılığa sahip olanlar iki kat sömürölmektedir. Dilini bilmediğin bir eğitim sisteminde, dili öğrenene kadar eğitimin kendisini kaçırırısın. Ancak günümüzde Kürt kadının verdiği mücadele, dünya çapında bilinçli kadın profiline oluşmasına katkı sunmaktadır.

Kadın mücadelesi, eğitimle sınırlı değildir; daha üst bir bilinç ve direniş alanıdır. Ne kadar engel konulsa da bu diyalektik süreç kendi karşıtını doğurur ve Kürt kadınlar açısından alternatif bir güç yaratır. Kürt kadın yalnızca kendisi için değil, tüm dünya kadınları için mücadele etmektedir.

Kürt kadınlar özgürleşmeden Türk kadınların da tam anlamıyla özgürleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle dil, din, kültür fark etmeksizin kadınlar güçlerini birleştirmelidir. Kadınlar özgürleştikçe erkekler de özgürleşecektir.

Bilinçli bir erkek köle bir kadını, bilinçli bir kadın da köle bir erkeği kabul etmez. Bilinç ve bilgiden katliam, cinayet ve kötülük doğmaz; aksine yaşam ve insanca varoluş doğar. Ancak bu sistemde kadının kadına şiddetini de göz ardı etmemek gerekir. Bu da sistemin yarattığı bir sonuçtur. Erkekleşmiş bir kadın, ne kadına ne de erkeğe fayda sağlar.

Öte yandan, özgürleşmeyi, bilgiyi ve bilinci kadınla paylaşan; kadın mücadelesini sahiplenen erkekler de vardır. Öcalan'ın kadın özgürlük paradigması üzerine yürütülen mücadele, bu nedenle önemli ve etkili olmuştur ve olmaktadır. Kürt kadınlar açısından alternatif bir güç yaratır. Kürt kadın yalnızca kendisi için değil, tüm dünya kadınları için mücadele etmektedir.

Kadınların bilinçlenmesi ve kendi özgürlüklerini kazanmaları, onları bağımsız kılar.

Egemenlerin emeğimiz üzerinden bizi sömürmesine izin verdiğimiz sürece özgürlük bir hayal olarak kalacaktır. “Hayır” demeyi bilmediğimiz sürece kaybederiz.

Dünya; bilgi, bilinç ve insanca yaşam temelinde, cinsiyet ayrımı olmadan hepimize yeter. Yeter ki anlayışımızı değiştirebilelim. Cinsiyet ayrımları bize kazandırmaz; asıl kazanç, bizi köleleştiren sistemi tanıyıp ona karşı durabilmektir.

Bu sistem içinde ruhumuzu ve emeğimizi özgürlük ve eşitlik için verdikçe, insanca yaşam bizi iyileştirecektir.